

SÚČASNÉ PODOBY NIEKTORÝCH POVEROVÝCH PREDSTÁV NA SLOVENSKU

Martina Bocánová, *Katedra etnológie a mimoeurópskych štúdií, Filozofická fakulta Univerzity sv. Cyrila a Metoda, Trnava*

Štúdia sa zaoberá poverovým rozprávaním a jeho podobami v súčasnosti na Slovensku s odkazmi na realie v slovensko-moravskom pohraničí. Poukazuje na aktuálnosť a vitalitu tohto žánru folklórnej tvorby napriek postupujúcej sekularizácii spoločnosti a predpokladanému ústupu týchto predstáv z dôvodu vyššej miery edukácie ľudí. Text približuje ťažiskové motívy naratívov a postavy z iného sveta, ktoré vychádzajú nielen z ľudových predstáv o svete, ale v tomto prípade z ľudových predstáv o možných kontaktoch s iným svetom. V práci sa sústreďujeme nielen na obsah rozprávania, ale aj na spôsoby rozprávania viažuce sa na uvedené motívy, ktorými dosahuje rozprávač emocionálne zaujatie, ktoré má navodiť hodnovernosť príbehu.

Poverové rozprávanie patrí k žánrom folklóru, ktoré sa teší aj v súčasnosti pomerne veľkej obľube nielen u výskumníkov a zberateľov folklóru, ale i v rôznych generáciách populácie na vidieku a v mestách. Svojím spôsobom predstavuje špecifický prvok ľudovej slovesnosti, ktorý sa udržal aj v prostredí rozvoja exaktných vied, sekularizácie spoločnosti, zvyšovania vzdelanostnej úrovne a podobne. „*Napriek „iracionalite“ rozličné nadprirodzené predstavy, či už tradičné, alebo novšie, pretrvávajú popri kresťanskej viere a modernom vzdelaní. Tento fakt sa nedá uspokojivo vysvetliť chybným myslením či zaostalosťou ľudí – podobné vysvetlenie by znamenalo jednoduché ignorovanie viacerých súčasných fenoménov.*“¹

Už v 19. storočí, keď sa na Slovensku rozvíja sústredenejšia zberateľská aktivita v oblasti rôznych druhov a žánrov folklóru, sa poverám a poverovému rozprávaniu venovala nemalá pozornosť. Zberatelia ich vnímali ako prvok, ktorý nemá pozitívny dopad na spoločnosť ani na život jednotlivca a oklieštuje ho v rôznych oblastiach. Jozef Ľudovít Holuby sa priamo vyjadroval o ich škodlivosti slovami: „*Kto má príležitosť poznať náš ľud, jeho zmysľanie, zvyky a obyčaje, každý mi prisvedčí, že v ňom povier a čarov nielen neubúda, ale že čím viac sa rozmáha v ňom chudoba a žobrota a tým viac sa lapá aj toho zúfaleho, ničomného prostriedkov – čarov. Neklamme sami seba, ale vyznajme si pravdu, bársaká trpká by bola. [...] ľud náš má dvojaké náboženstvo: jedno pre kostol a verejnosť, druhé súkromné v podobe povier a čarov.*“²

Napriek moralizovaniu poverové rozprávanie bolo medzi ľuďmi stále živé a tiež bolo naďalej zaujímavým zberateľským fenoménom. Zaujalo mnohých záujemcov o ľudovú slovesnosť nielen v prostredí živých rozprávačských situácií, vyjadrovali sa k nemu nielen tí, ktorí ho vnímali len ako stagnujúci prvok,³ ale aj vzdelanci, ktorí sa snažili poukázať na miesto a význam poverových rozprávání v ľudovej kultúre. Pavol Dobšinský v *Sborníku piesní, povestí, prísloví, porekadiel, hádok, hier, obyčajov a povier*, v piatej kapitole s názvom *Obyčaje, povery a čary určitých dôb, ale rozličných predmetov a úkonov*, predkladá povery viažuce sa na výročné zvyky, ktoré podľa neho kopírujú každý významný deň v cykle roka.⁴ O šesť rokov po vydaní zborníka vydáva Pavol Dobšinský *Prostonárodné obyčaje, povery a hry slovenské*, kde sa už venuje aj zvykom a poverám viažucim sa na životný cyklus. Na poverové rozprávanie nezabúda ani Andrej Melicherčík v *Slovenskej vlastivede*, kde ho zaraďuje do kategórie povestí s najrozličnejšími látkami,⁵ kde vystupujú smrťky, víly, škriatkovia, svetlo-

nosi, mory, vodníci a iné bytosti. Môžeme povedať, že po prvých vydavateľských počinoch, ktoré sa zameriavali na ľudovú kultúru, si poverové rozprávania a povery našli stabilné miesto vo vlastivedných monografiách, zbierkach i vedeckých štúdiách.

Komplexnejšiu analýzu v prvej polovici 20. storočia s ukotvením mimo etnológie a folkloristiky, silne inšpirovanú kresťanským názorom, predstavuje dielo *Psychológia slovenských ľudových povier*, ktoré vydalo vydavateľstvo Spolku sv. Vojtecha v Trnave.⁶ Jeho autor Alexander Spesz chápe boj proti poverám ako morálnu povinnosť, pretože majú, ako tvrdí, spiatocnícky charakter, priečia sa dobrým mravom a rozumnému spôsobu života.

V duchu politickej klímy doby sa k téme vyjadruje napríklad aj Tibor Halečka v publikácii *Povery na Slovensku a ich pôvod*.⁷ Popri sérii vedeckých štúdií priebežne uverejňovaných predovšetkým v časopisoch *Český lid* a *Slovenský národopis* sa témou systematicky, cielene, ale i v širších súvislostiach zaoberali napríklad Tatiana Bužeková, Martin Kanovský, Gabriela Kiliánová či Milan Kováč.⁸ V kontexte skúmanej témy tiež treba upozorniť na prácu Tatiány Bužekovej, Daniely Jerotijevič a Martina Kanovského *Kognitívne vysvetlenie magických predstáv a praktík*.⁹

Téma povier a poverového rozprávania¹⁰ je vo folkloristických a etnologických skúmaniach stále aktuálna.¹¹ Napriek tomu, že Milan Leščák píše o ich postupnom úpadku a ich prevažnom výskyte prioritne u staršej generácie už v osemdesiatych rokoch 20. storočia¹² a následne tak i neskôr,¹³ terénne výskumy potvrdzujú, že ich vitalita je i dnes pozoruhodná. Je síce pravda, že „*poverové poviedky súviseli bezprostredne s volákedajšou úrovňou poznania a s verským systémom dedinského človeka; s jeho predstavami o živote, osude a smrti človeka [...] a vyrastali z názorového sveta dedinského človeka*“,¹⁴ ale do súčasnosti ich evidujeme ako živú súčasť ľudovej slovesnosti.¹⁵ Milan Leščák napríklad cituje vo svojej knihe poverové rozprávania z Dačovho Lomu: „*Vraveli, že v jarku dieťa plakávalo, ale ja som ho nepočula nikdy. To medzi Horným Dačov Lomom, volákedý to bol Horný Dačov Lom, taká záhrada jesto, takie priestranstvo, takže tam o polnoci plakávalo volakô dieťa. Že to viacej tak počuli. Ale ja neviem, ja som to nepočula nikdy*.“¹⁶ Toto poverové rozprávania sme zaznamenali počas neskoršieho terénneho výskumu v obci ako stále živé.¹⁷ Poverové rozprávania sa udržuje stále medzi všetkými generáciami, samozrejme v rôznej miere, rôznym spôsobom sa prezentované javy vysvetľujú a tiež sú odlišné postoje ľudí, ktorí na rozprávaní participujú pasívne ako poslucháči a ktorí ho prezentujú ako zažitú skúsenosť.¹⁸ Spravidla sa interpretuje príbeh ako skutočný zážitok, ktorý sa stal rozprávačovi, v o niečo menšej miere ako zážitok, ktorý sa stal niekomu inému, avšak koho autorita a dôveryhodnosť sú nespochybniteľné.¹⁹ Tiež sa takto prezentujú aj rozprávania, ktoré sú stále živé v kolektívnej pamäti spoločenstva a sú podporené tradíciou. Cieľom poverového rozprávania nie je v prvom rade pobaviť, ale zdieľať zvláštnu skúsenosť, ktorá sa vymyká bežnému chodu vecí. Zahŕňa v sebe dramatickú situáciu v oveľa výraznejšej miere ako zložitú zápletku. Dej býva nezriedka jednoduchý, špecifické sú vystupujúce postavy a zobrazované situácie, ktoré poukazujú na kontakt s iným svetom. Príbeh nebýva súčasťou verejného prednesu, ale realizuje sa v užšej skupine ľudí,²⁰ ktorí o toto rozprávania prejavia záujem, je tiež prejavom dôvery, keďže rozprávač sa jeho prezentovaním môže dostať do situácie, ktorá nepotvrďuje jeho dôstojnosť či zmysel pre realitu. *Keď sa perie driapalo, nás dali do izby, aby sme išli spať, aby sme si oddýchli. Museli sme mať zhasnuté, že akože spíme. Počúvali sme, báli sme sa, ale aj tak sme počúvali*.²¹ *Keď si predstavíš, že volákedý nebolo elektriny, že bola len sviečka a keď si predstavíš tiene, ktoré vrhajú, tak si vieš ľahko predstaviť, že je ľahko uveriť na povery*.²²

Príbeh má vždy výrazne emocionálny náboj, sústreďuje sa nielen na popis zvláštnej situácie, ale aj na prezentovanie momentálneho emocionálneho naladenia rozprávania rozprávača v kontexte jeho životného príbehu, preto je dôležitá pri jeho prednese adekvátne

atmosféra, existujúca spontánna rozprávačská situácia. *To ešte ani nebola električka, to bolo len tak, to si ani teraz nevedia predstaviť. Ani ja si to teraz neviem predstaviť, že sme to tak mohli. Len s petrolejkami sme svietili a pri tom sme ešte vyšívali, štrikovali, háčkovali. Vyšívali sme do domáceho plátna tkaného a to sme robili normálne ako keby bola električka.*²³ *Prvej sa toho povyprávalo na tých priadkach, alebo keď sme perie driapali. Keď sa driapalo, tak už aj tí chlapi tam prišli, a už každý povyprával ako a kde koho mávalo. To vedeli pri tom perí rozprávať ako to strašilo.*²⁴ Rozprávač bol a je presvedčený o pravdivosti svojich slov a realnosti popisovaného zážitku. Poverové rozprávanie je veľmi sugestívne a má ambíciu byť vierohodné – odkazuje sa na presné miesto a čas, prípadne na svedkov, ktorí nejakým spôsobom participovali na danej situácii.²⁵ V niektorých prípadoch môže splyvať so spomienkovým rozprávaním či rozprávaním zo života.²⁶

Pri skúmaní poverového rozprávania je možné vyčleniť viacero tematických okruhov. V minulosti ich bola väčšia časť orientovaná do prírody, do lesov, polí a okolia vodných tokov či plôch. V týchto typoch rozprávání vystupujú svetlonosi, hady, víly, divožienky, vodníci, mory, raráškovia... Do tejto uvedenej kategórie môžeme zaradiť aj rozprávania o hľadaní pokladov, tie sú však už na ústupe. Podobne sa oklieštuje bohatosť materiálu v živom ústnom podaní viažuceho sa na démonologické postavy. Súvisí to s viacerými faktormi, nepochybne výrazne aj s menším kontaktom súčasného človeka s prírodou. Ďalší okruh predstavujú rozprávania o nadprirodzených bytostiach, ktoré súvisia so životom človeka a ovplyvňujú jeho konanie, budúcnosť. Sem zaraďujeme kontakty so zosnulými, ktorí z akýchkoľvek dôvodov nemajú pokoj na druhom svete a opätovne sa vracajú medzi živých. Tento typ rozprávání je bohato zastúpený ešte i dnes.²⁷ Na okruh o vracajúcich sa mŕtvych nadväzujú rozprávania o osobách, ktoré majú zvláštne schopnosti a vedú nimi pôsobiť na iných ľudí: čarodejnice, strigy, úrečnice, bosoráci a podobne.²⁸

Významnými faktormi poverového rozprávania sú priestor a čas, v ktorých sa život človeka prelína s nadprirodzenom. V minulosti ľudia verili, že existujú nebezpečné miesta, ktorým sa bolo treba vyhýbať, miesta, kde sa stalo nešťastie, vražda, negatívne sa vnímalo okolie cintorína, výnimočné boli hraničné miesta, križovatky ciest, osamelé miesta mimo bežného dosahu obyvateľov lokality atď. Podobne bol dôležitý aj čas, kedy sa príbeh odohrával. Najčastejšie to bol čas niečím zvláštny – obdobie veľkých cirkevných sviatkov, ako bol Veľký piatok, Veľkonočná nedeľa, Vianoce, strídžie dni, polnoc, čas súmraku, výročie smrti príbuzného či obdobie krátko po jeho smrti.

Pre poverové rozprávanie je typický jednoduchý štýl prednesu v hovorovej reči, avšak so silným emocionálnym nábojom, prítomná je dialogickosť medzi malým množstvom vystupujúcich postáv. Dej je priamočiary, postavený na jednej ústrednej epizóde. Príbehy sú subjektívne, avšak s vysokým nárokom na akceptovanie ich pravdivosti a nechápu sa ako poetický výmysel.

Spoločenské a politické zmeny, vôbec dynamika 20. storočia výrazne zasiahli aj folklórny repertoár vo všetkých ohľadoch. Spontánne a adekvátne prednesové situácie, tak ako ich poznáme z tradičného prostredia, sa postupne vytrácajú, atmosféra zimných večerov navodzujúca priestor pre interpretovanie aj spomínaných rozprávačských žánrov sa nezadržateľne vzdialila súčasnému percipientovi.²⁹ V skutočnosti sa poverové rozprávanie a povery zo života dnešného človeka úplne nevytratili, ale umenšili sa možnosti hovoriť o týchto skúsenostiach v širšom spoločenstve. Do takéhoto diskurzu sa vnáša aj istý ostych respondentov, ktorí sa síce v určitých momentoch nebránia hovoriť o podobných udalostiach v ich životoch, avšak vyberajú si publikum, často veľmi malé, ktorému sú ochotní sa so svojimi zážitkami zveriť. Pri práci vo výskumnom teréne sme neraz boli svedkami situácie, že o určitých príhodách nevedeli ani najbližší rodinní príslušníci a dozvedeli sa ich až po stretnutí sa

respondenta s výskumníkom.³⁰ Výber poslucháčov a ochota rozprávať s nimi o špecifických udalostiach v živote nepodlieha priority rodinných väzieb, skôr pocitu dôvery a utvrdeniu sa v presvedčení, že rozprávanie o tomto type zážitkov nebude pre nich znevažujúce v očiach ich komunikačných partnerov.³¹

Povery a poverové rozprávanie spojené so sviatkami

Povery predstavujú súhrn predkresťanských predstáv a úkonov spájaných s ľudovou religiozitou, ktoré sa odvíjajú na pozadí oficiálneho náboženstva. Netvoria jednotný systém, ale majú kontaminovanú podobu, to znamená, že sa zvláštnym spôsobom prelínajú s oficiálnym náboženstvom. Poverové rozprávanie sa kumuluje okolo dôležitých bodov v živote človeka,³² akými sú narodenie, svadba a smrť, ale tiež sa orientujú na významné dni roka.³³ Z rôznych oblastí Slovenska máme zaznamenaný bohatý materiál, ktorý rozvíja poverové predstavy príbehom viazaným na jednotlivca.³⁴ Na Slovensku sa práve vianočné obdobie, strídzie dni a samotný Štedrý večer považovali za čas, keď je možné uhádnuť budúcnosť človeka, pokiaľ dodrží niekoľko zásad.³⁵ Pre ilustráciu uvádzame výpoveď spojenú s vierou v to, že na Vianoce môže dievča zistiť, kto bude jej ženíchom, ak splní určité poverové úkony.

Moja stará mať rozprávali, to keď sa kedysi na Vianoce piekávalo z kysnutého cesta, to nie ako teraz. Vtedy sa piekávali vianočky. To sa vtedy dávalo kúsok z toho cesta pred pečením do orechovej škrupiny, tak si to dala pod hlavu, keď išla spať a musela povedať „Često kysne dreva ništ“ [cesto kysne dreva niet]. Potom, že sa im v tej noci prisnilo, tej mojej starej mame, ona to ráno povedá: „Len to staré Valentisko sa mi prisnilo, že páslí kravy a pri tom si kúrili chlapi, a že ten Valent na ňu zakričal: „Poj sa dievča ku nám zohriať, poj!“ A nakoniec sa za toho Valenta, za môjho starého otca vydali. A to bola pravda, im sa to náhodou splnilo.“³⁶

Príbehy sa rozprávajú aj na potvrdenie vžitých poverových predstáv. Pokiaľ je prítomný v rozprávaní prvok, s ktorým sa rozprávač nestotožňuje, nezabudne to zdôrazniť. Základná línia na konci s poučením je dodržaná. *Na Vianoce, to tak bolo odjakživa, že nesmieš nič z domu požičať, že len zlý človek, neporiadny, je taký, že mu vtedy ničो chýba. Akože. A ja som požičala sestre, tuto bývala vedľa. A rok som nemala dobrý, stále niečo chybovalo. Tak som si hovorila potom: „Čert mi to bol dlžen!“ Ale veď len sestre, tá by nič. No odvtedy nepožičiavam, nedávam z domu. Nevynášam. Aj starký mi vraví: „Nevynášaj ty nič z chalupy!“³⁷*

Nie vždy veštenie a nazeranie do budúcnosti prinieslo želaný účinok. V nasledujúcom príbehu sa tento typ aktivity nevníma ako plne nežiaduci, ani to, že by zaň mal nasledovať trest. Skôr je ukázané na dlhodobé nespravodlivé konanie tu vystupujúcej osoby, ktoré jej nakoniec prinieslo nešťastie.

Jedna dievka sa chcela vydať. Lenže nebolo toho pytača. Tak už teda na Luciu čarovala, len aby sa vydala. Ako čarovala, to už neviem, si nepamätám. No a naraz sa pozrie a to už išiel pytač na koni. Na koni a bez hlavy. Strašne sa nalákala. Kury mala vo vnútri. To tak kedysi mali ľudia aj v izbe, aby im to potkany nepodlávili a tak. No a tak už hovorí tá dievka: „Kohútik, zakikiríkaj.“ Lebo keď kohút zakikiríka, tak mátohy prestanú chodiť. Ale ten jej povedal: „Keď si dávala sliepkam žrať, mne si vravela: „Ty heš, vajcia nenesieš!“ Aj veru nezakikirikal. Čo sa s ňou stalo, to ti už neviem. Aj takéto zážitky ľudia vraveli. To my, keď sme mali kohúta a ten keď zakikirikal, tak som vždy mužovi povedala, že už kohút kikiríka, už mátohy nechodia.“³⁸

Podobne uvádzame ukážku, ktorá sa viaže na svadbu ako významný prechodový rituál, kde bolo dôležité dodržiavať jej presnú organizáciu a dbať na to, aby neboli porušené žiadne normy, čím by si človek mohol privodiť nešťastie. Pokiaľ sa tak stalo, rozprávačka sugestívne

podáva takýto príbeh, i keď v závere rediguje poverovú predstavu, ktorá sa nenaplnila. I napriek tomu, stáva sa takáto udalosť obľúbenou v rozprávačskom repertoári.

Keď na svadbu prišiel mládenec pre nevestu a išli už do domu, kde mali bývať, tak nesmeli vojsť do domu najprv jeden, ale museli spoločne jedným krokom cez prah, lebo sa verilo, že kto vojde prvý, ten aj prvý zomrie. Keď spravili na mojej svadbe bránu, ja som tiež vošla prvá a oni na mňa kričali: „Zomrieš prvá!“ „No a vidíš, to nie je pravda, môj muž aj tak zomrel prvý.“³⁹

Dôležitou súčasťou magického zabezpečovania prosperity bolo aj polazovanie – obchádzka mládencov, polazníkov, ktorí vinšovali šťastie a prosperitu po jednotlivých domoch.⁴⁰ Na to, aby bolo ich pranie naplnené, muselo byť splnených viacero podmienok – polazníci mali prísť smerom proti prúdu potoka, aby neodplavili gazdom šťastie, museli to byť mladí zdraví chlapi, pekne oblečení, aby na základe mágie podobnosti nepriniesli do domu biedu a chorobu. Verilo sa, že ich príchod, prejav, vinš, vzhľad a rituálne úkony majú vplyv na prosperitu gazdovstva v nasledujúcom roku.

Na Vianoce ešte verili, čo sa ešte pamätám pouazeň. [polazeň] Už si presne nepamätám, ako to bolo, ale to, že keď príde na návštevu hore vodou alebo dole vodou. To sa prvej viacej chodilo aj požičiavať, lebo nebol obchod tak blízko, však sme bývali na kopaniciach. Ale to sa nechodilo tak po chalupách, aby si neprišiel prvý. Lebo keď prišiel do chalupy mladý človek, to bol dobrý rok. Ale keď prišiel starý, bol zlý. No a tak si veľakrát pamätám, čo vraveli: „Čo sme to mali za povazňa, keď máme taký zlý rok“. To keď sa niečo zlé stalo.⁴¹

Poverové rozprávania viažuce sa na hospodárstvo

Na Slovensku nachádzame veľké množstvo povier a s nimi prepojeného poverového rozprávania, ktoré sa viazalo na poľnohospodárstvo a hospodárske zvieratá. Tieto dva prvky boli kľúčové pre prežitie rodín, a preto sa im venovala sústredená pozornosť čo sa týka starostlivosti, nielen praktickej, reálnej a racionálnej, ktorá vyplývala zo skúseností a znalostí prenášaných z generácie na generáciu, ale i z iracionálnych praktík.⁴² Od pôdy a zvierat závisel v agrárnej spoločnosti život ľudí, preto citlivo reagovali na akékoľvek vybočenie z bežného správania sa a prejavov, aký očakávali od úžitkových zvierat a pôdy, ale sledovali aj konanie cudzích ľudí v ich blízkosti. Veterinárna etnomedicína pozná množstvo racionálnych liečebných úkonov, ale vždy sa bralo do úvahy aj možné magické pôsobenie.⁴³

To sa kedysi chodilo po službách a môj nebohý otec pásli kravy tam, na tom boku. Tam, kde oni slúžili mali štyri kravy. A jedna tá krava, keď ju domov dohnali, tak nemala nič mlieka. A tak sa vadili s tým mojím otcom, ale on vravel, že za to nemôže, veď prišla napasená. A to sa takto viac krát stalo, že mu ona ušla od tých druhých kráv. Ale že už raz si pomyslel – však ja sa už musím za tebou pozrieť, kade ty chodíš. Aj potom ju vystriehol ten môj otec. Ona pošla tak ďalej od tých kráv, potichu, že jej ani zvonec nebolo počuť. Prišla k takému príu, kde bolo mravenisko, odtiaľ vyliezol had, obrátil sa jej okolo nohy a všetko to mlieko vycical. Keď prišiel domov a vravel, čo sa stalo, tak hneď aj tú kravu dali preč. Taký had aj do maštale vojde, on sa obrúti a vycicia.⁴⁴

Keď sme boli malí, tu pri tej drevenici neďaleko nám rozprávali, že sú tam hady až je tam aj nejaký s korunkou. Ale to neviem, či nás len strašili, lebo stryná, nebohá Jozefína, nám vravela, že ona ho videla, že mal na hlave korunu. Ale či to tak bolo? Na svätého Jána ani kravy nepúšťali, lebo chodili bosorky prezlečené zo zbenkamia⁴⁵ bosorovali. Veď aj teraz ešte hovoria, že netreba na svätého Jána chodiť kravy pásť, že bosorky po lúkach lietajú.⁴⁶

Nikto nemal mlieka, len ona mala. Veď ľudia hovorili, že aj z plachty jej natečie.⁴⁷

Verilo sa, že bosorky, strigy sú aktívnejšie a majú väčšiu moc na sviatok sv. Jána, keď mohli vyvíjať vo väčšej miere svoje negatívne aktivity. Ľudia boli presvedčení, že chodia či lietajú

po chotári aj so zbernými nádobami na mlieko a odoberajú úžitok z trávy a tak aj kravám mlieko. Predpokladalo sa, že jedným z rozlišovacích znakov bosoriek je to, že i keď majú napríklad len jednu kravu, dáva im oveľa viac mlieka ako iným, ktorí mali rožného statku viac kusov. Pôsobeniu bosoriek sa snažili ľudia vyhýbať, ak sa im to nepodarilo, volili aj razantnejšie spôsoby, ako bosorku odhaliť a pomstiť sa jej.⁴⁸

*Všelijako bolo. Už sa tak pred Ďurom rozprávalo o bosorkách. Po Lutišiach ich bolo hodne. Bosorky chodili po lúkach so zbenkami a keď už videla toho hada, že ho dala do tej zbenky. To bolo spojené so zlým duchom. Bolo to tak. Veď aj my sme to tak mali, že ta jedna krava len krv dojila, keď prišlo k svätému Jánovi, podojiť sme ju nemohli. Vtedy sme nemohli vyháňať na Jána kravy. Nech len druhí vyženú. Lebo strigy chodili vtedy celú noc po chotároch, aby sme to nepozbierali tú zlú moc s tými kravami. Aby sa aj tým našim kravám nesказilo mlieko. Vtedy je dobre cesnakom potrieť a krížik spraviť na tej maštali. A potom aj na tú Luciu je dobré krížiky robiť.*⁴⁹

Ako sme naznačili, bosorky mohli odoberať aj úžitok z mlieka, to znamenalo, že ho nebolo možné zmútiť na maslo, malo zlú kvalitu napriek predpokladanej dobrej kondícii kravy a tiež vyhovujúcej starostlivosti. Vtedy sa predpokladalo, že zasiahli do chodu vecí bosorky. I keď ľudia v zásade poznali, čo robiť v takýchto prípadoch alebo im niekto poradil, aktívne sa do boja proti negatívnym silám nezapojil každý, pretože to vyžadovalo istú dávku odvahy. Obranným úkonom bývala škodiaca osoba odhalená a jej odhalenie mohlo privodiť rodine ďalšie problémy.

Si pamätám, ako moja stará mať spomínali. Chodili takí vandrovníci po domoch, no pomáhali, čo bolo treba. Aj pílu naostrili alebo hrniec pomohli opraviť. Tak sa mu tá moja stará mať sťažovala, že sa jej mlieko zmútiť nedarí, že je preškodené, to tak volali. A on im vraví: „Ja vám poradím, čo máte robiť aby ste to mlieko mohli zmútiť. Zoberte mlieko, zbenku aj koryto. Prvej cesto miesili v korytkách, a choďte do brezovej hate ako tam má Hana ten včelín. Tam šlahajte to mlieko v tom koryte a uvidíte, že to mlieko sa vám tam napraví.“ A oni nikto nechceli ísť, len ten môj strýko sa na to dal. No a už šlahali to mlieko v tej zbenke s tou brezovou palicou a keď prišiel spýtali sa ho čo videl. A on hovorí: „No čo. Mlieko sa zbúrilo, spenilo a naraz sa pozriem a v tej hati vedľa mňa stojí baran a smola z neho kvapkala.“ No či to bola pravda?⁵⁰

Podobné predstavy evidujeme aj na západnom Slovensku, nielen v horských oblastiach. I tu sa verilo, že bosorky môžu odoberať kravám mlieko, striga môže prijať na seba podobu zvierata a tak nepozorovane preniknúť do blízkosti zvierata. *Bosorky chodili, keď sa otelila krava. Oni chodili to mlieko, neviem ako, zobrať tej krave. Jeden gazda prišiel a zbadal žabu a pichol ju do nohy. Mal v ruke vidlice. A na druhý deň, taká dobrá suseda, každý deň chodila pre mlieko, tak krívala a mala nohu zaviazanú.*⁵¹

Verilo sa, že existujú ľudia, ktorí majú zvláštne schopnosti a tie môžu využívať rôznym spôsobom, aj negatívne. Predurčovali ich na to rôzne zvláštne znamenia a znaky od narodenia, prípadne získali takúto moc postupne počas života.⁵²

*To u nás na osade u Chabadov bola taká striga stará, ona každému škodila, kde mohla, tam robila zle. Raz prišla k nám a zobrala nám uhličky z pece, to isto na tie jej čary. Ona vravela, že na piglajz⁵³ dievke košelu ožehliť. Z Lutiš ku nám chodili handrári a jeden nám poradil, ako na ňu. Tento handrár to vedel takéto niečo. A ten povedal starej mame, ako na to. Aby sme vzali hrable, čo sa s nimi seno hrabe a hrabali nimi dolu dverami, že to ju tak bude bolieť. A tá veru tak vykrikala v tej chalupe, že jej nevedeli rady. My sme sa jej aj veru báli, preto sme sa dolu nižšie odsťahovali. To ona bývala vedľa nás a to len zle a zle robilo. To vraveli ľudia, že to je tá bosorka, ale to že je v spojení so zlým duchom.*⁵⁴

Pre všetkých ľudí bolo lepšie sa takýmto osobám vyhýbať. V rozprávaniach sa zvyčajne popisuje ich negatívne pôsobenie a pridáva sa na záver výstraha pred takýmto osobami. Jadro príbehu tvorí dramatická udalosť.⁵⁵

No, boli tu taká žena, tá vedela porobiť. Tá vraj nejakých duchov poslala na chotár a tam vraj na hruške sedela holá a červené čižmy bolo vidieť, ako tancujú okolo hrušky. A ja, kolko ráz sme išli s kravami okolo hrušky, tak sme len obchodili tú hrušku, čo sme sa tak báli, že by tie čižmy za nami utekali.⁵⁶

Nadprirodzené bytosti

Viera v nadprirodzené bytosti a ich účinkovanie, respektíve možnosti zasiahnuť do života ľudí, boli vnímané ako fakty, ktoré priebežne potvrdzovala „skúsenosť“ jednotlivcov s démonickými postavami. K najčastejšie komunikovanými bytosťami tohto charakteru patria svetlonosi. Svetlonos bol démonickou bytosťou, ktorá sa prejavovala vo forme mihotajúceho sa svetielka, ktoré bolo vidieť v lesoch, pri močariskách, ale i na cintorínoch. V poverových predstavách išlo o bytosti, ktoré zvädzali ľudí zo správnej cesty a vodili ich po okolí. Okrem svetla mohli ľudí vábiť aj rôznymi zvukmi, ktoré bolo v horách počuť a na ktoré nemal človek žiadnym spôsobom reagovať, aby k sebe svetlonosa neprivil. Svetlonosom alebo inak bludičkou sa mohli stať ľudia po smrti, ktorí sa niečím previnili, napríklad posúvaním hraničných kameňov, zlým vymeriavaním pôdy či to boli inak pokutujúce⁵⁷ sa duše na tomto svete. Svetlonosmi sa stávali po smrti aj nepokrstené deti, preto sa ľudia po narodení dieťaťa s krstom ponáhľali. Výnimočne sa objavuje na Slovensku aj predstava kostolníkov, ktorým horia končeky prstov za trest, že kradli z kostola sviece a svietili nimi doma.⁵⁸

Sedliaci, čo mali tie rolky, tak prekladali tie kamene medzné, na medziach čo sú, a potom po smrti ich dušička blúdila a to boli akože tie svetlonosi. A keď sa stretli, tak len vykrikovali: „Kam ho dám? Kam ho dám?“⁵⁹

To vtedy boli tí mátohy, hlavne svetlonosi. To chodili v noci, to sme aj videli. Keby si bol vyšiel na vŕšok a on ten svetlonos bol ďaleko. Keby si bol zahojkal, on už bol v tej chvíli pri tebe a on ku tebe prišiel aj na chlieb. To povedali, že to také duše chodia. My sme sa toho báli. To moc ľudí videlo. To ten svetlonos prišiel k tebe. Ty si normálne mohol na neho zakričať, keď si bol u Novosadov, on bol napríklad u Nogov, ale v tom momente bol pri tebe. To že boli také duše neokrstené. Teraz to tak nie je.⁶⁰

Moja mamka spomínali, že boli dolu v Kubíkovej na muzike, to sa tak chodievalo. No a večer už šli z tej muziky a sa im zdalo, že ktosi je tam hore s lampášom. Idem za ním. Tak išli za tým svetlom stále, stále až ku tej osade a kričali: „Matúš, Tomáš, Mariša, Pavlína ...“, že to niekto ide, ale nik sa im neohlásil, vôbec nik. A keď prišli do tých Babišov, tam bol zasiaty lan, a ten lan, keď sa už má trhať má také bobulky ako semeno. A to svetlo sa dalo cez ten lan až tie bobulky tak frčeli a viacej nevideli nič. Takto išli s tým svetlonosom. Ľudia na to verili, prv hodne spomínali tých svetlonosov. To je také, že to ta zavedie. Jožko, hore od Kováčov, raz išiel z Lutíš a nevedel prísť domov. Hádám aj zo tri razy sa vrátil, kým prišiel domov. Aj teraz vravia, že to prvej viacej videli tých svetlonosov. Po tej vojne to všelijakí tí ľudia pomreli a že to hádam boli tie duše. Teraz sa to aj tak viacej modlia za duše v očistci a teraz sa to už hádam vytratilo. Prvej to tak vraveli, že keď bol niekto opitý, tak išiel svetlonos po kadejakom trní. Oni sa to stávajú tie prípady aj teraz, že zrazu si zablúdil a nevedel si prísť domov.⁶¹

V rozprávaniach nájdeme nielen dramatický príbeh, ktorý ma v poslucháčovi vyvolať záujem a napätie, ale aj spôsoby ochrany v takýchto situáciách. Najčastejšie sa využíva akási prevencia, rada, ktorú ak človek dodrží, nemal by prísť do stavu ohrozenia nadprirodzenou bytosťou. Pokiaľ sa však tak stane, v príbehu nájdeme spôsoby, ako sa v takejto situácii zachovať. Najčastejšie ide o vymedzenie si pozitívneho miesta ochrany hranicou, cez ktorú nemôže démonická bytosť prejsť. Hranica sa mala v ideálnom prípade naznačiť svätenou vodou alebo trojkráľovou posvätenou kriedou. Pokiaľ však tieto veci dotýčný pri sebe ne-

mal, malo pomôcť aj symbolické naznačenie kruhu rukou. Podobne sa človek zachránil vstupom do pozitívneho, človekom vyčleneného priestoru, ktorý tvorila napríklad hranica domu.⁶² Ochrannú funkciu mohli mať aj predmety, ktoré človek nosil pri sebe – krížik, ruženec, ale aj určité bylinky, ktoré mali moc ochrániť človeka.⁶³

Ono vedelo aj strašiť. To si videl chodník pred sebou a to ťa zaviedlo kus. Tam pod tým skalím vždy mätavalo. A tento môj strýko, že mal čosi vypité a že sa mu zdalo, že je už doma a prišiel do Kubíkovej a tri razy cez noc ho to tam prehnalo. A že si už na tretí raz myslí, veď už som u toho Vavrína Kubika tretí raz, tak že si tam niekde do kruha lahol a hovorí: Parom ťa vzal aj s takýmto čo ma to tak vláči. A kričal: „Dvíhaj sukne hore, nech vás po turiane.“ Turian, to je nejaká tráva, staré baby vraveli, že to treba nosiť so sebou, že to nemá moci na to.⁶⁴

My sme to tak aj hore počuli húkať. Dlhé roky sme to tak počuli húkať, ako keď sa povie odvýsknuť. Aj ten môj muž to počul, len sa tomu netreba ohlásiť. A to tak akosi len keď bol spln mesiaca. Keď bol spln mesiaca, to si počul ten istý hlas. Keď raz išiel ten môj muž hore s kamarátmi, tak som mu vravela: „Neohlasuj sa tomu.“ Ale bol tam ešte s kamarátom. A on keď to počul, tak sa tomu ohlásil a zakričal: „Hej, pod sem!“ A to prišlo tak rýchlo z dialky k nemu. On tam stál na tom rohu, ako je ten orech a to že len lietalo v takých bielych šatách, že to len tak poletovalo okolo maštale a okolo toho humna. Strašne to pustilo strach na neho. Že to on videl len také dlhé vlasy. To asi v tom majeri, že tam žil akýsi žid, ktorý vraj niekoho zabil. A taká duša, že to môže mať aj sedemsto rokov taký trest. Dobré ešte, že nevyšiel spod strechy von. To by ho bolo riadne uvláčilo. On stál ešte pod odkvapom. Pod odkvapom nemá na teba nárok, tam sa kropievalo svätenou vodou. Taký bol spotený, keď prišiel dnu, ani nevyprával, až za hodinu povedal, čo sa mu stalo.⁶⁵

V súčasnosti sa rozprávania o svetlonosoch prezentujú ako spomienka na život v minulosti. Zaznamenali sme však tému aj v súčasnosti, i keď s racionálnym vysvetlením.

Ja sám som to videl, tých svetlonosov. Som išiel horou v noci domov, taký premýšľajúci a naraz [...] Len som ti to videl po stromoch ožiarené. V lete to bolo, nie na Jána, že by to boli mušky. Ale uprostred leta. To sa hovorí, že svetlonosi. Ale to je, že keď sú stromy práchnivé, že hnijú. Tak vtedy to môže tak svietiť.⁶⁶

Ludia verili, že smrť, choroba, nedostatok a bieda chodili po svete v podobe nejakej bytosti – najčastejšie človeka, ale mohli na seba prijať aj podobu zvierat.⁶⁷ Podobne boli presvedčení o existencii mátoh, tajomných démonických bytostí z druhého sveta, ktoré mohli prísť do kontaktu s človekom.⁶⁸ Niekedy ho mali len postrašiť, prípadne ho vystríhať pred nebezpečenstvom, v iných prípadoch mu mohli aj ublížiť.

Moja krstná mama to hovorili. Mali veľmi chorú mamu na smrteľnej posteli, ju išli navštíviť o polnoci. Skonávala, dali ju zavolať, aby bola pri nej a vtedy videli smrtku. Kostru smrtky a aj kosu. Smrtka ako sa normálne kreslí. Bielu plachtu mala, žiadnu tvár, iba tie oči jamkové. Ona už takto čakala, že kedy ju zoberie. Potom s takým strachom išli domov. Nikomu to nechceli hovoriť, tak sa báli.⁶⁹

Môj starý otec mali sestru. A tá sa nebála. Tam, keď náhodou niekto zomrel, v tých Chabadoch, tak to prvej sedeli pri ňom. To sa pri ňom ľudia zhovárali, aj sa modlili. A išli k nemu aj tá tetka večer cez tú horu z Lutíš, modliť sa k tomu mŕtvemu. Dali si teda ručníček, aj biely šál nosili. A keď už vyšli hore na ten vrch, tak povedali: „Ponad mňa ti preletela hus. A to ti ma ofúklo takým teplom a to mi povedalo: „Kde ideš? Čo ty chodíš? Ja som noc! Ja mám svoje právo! Ja mám právo ťa aj zničiť.“ A ona povedala: „Veď len tuto idem. Tam tetka zomrela.“ A to že jej len povedalo: “To v noci nechod!” No a potom to aj zmizlo.⁷⁰

Mne sa stalo, som ti raz išla v noci a taký biely pes ti išiel povedľa mňa v jedných mierach, ani hore, ani dole, až keď som prišla pod jeden odkvap, tak sa ten pes stratil. Naraz zmizol. To ti asi bola jeho duša.⁷¹

Moja mamka pásli voly tam na tej strane. To volali Mičkové jamy. Ona tam vtedy v noci nebola, ale tí ostatní tam aj nocovali na celé leto. A že zakúrili tí chlapi a ležali okolo toho ohňa. A že prišla už tá mátoha hrozná a vraví takto: „Deväťdesiatdeväť mátoch je nás tu, ale ani jedna z nás nie je taká, čo by mala ohnivú hlavu a sto nôh.“ To aj také povery sa rozprávali.

Ale moju mamu raz strašne mávalo. Povedala, že tam v Šípkovej pri škole je kríž a išla tadiaľ na bicykli. A že zoskočila z neho, lebo že tam je taký briežok. A naraz sa jej zdalo, že ten kopec sa rýchlo začal pohybovať oproti nej. To bolo už v noci, tak tam počkala na ženy, ktoré sa vracali z roboty domov. Tak sa bála, že ju tam tak mávalo.

Alebo tam okolo Lalinskej hory, tam je breh do toho potoka. A že tolké psisko odtiaľ vyšlo, že očiská jak tanieriská malo a proti nej. Ale že nič jej neurobil, že ju len obišiel. Ale že to bol strašný pes obrovský. Ona to aj vravela ľuďom, ale že ho už potom ani nikto nevidel. Aj víly chodili. A to že víla sa vtedy stane, keď umrie dievka v ohláškach. To hovorili, že to keď kravy pásli, že to prišli v noci na tú lúku. Tu bol jeden a vravel, že to každú noc za ním tie víly chodili, že on si to dobre pamätá, ako s ním tancovali. To furt o tých mátohách vyprávali tí ľudia. Mali na to čas. To teraz sa tak ľudia nerozprávajú.⁷²

Poverové rozprávania potvrdzujú presvedčenie, že po smrti ľudská duša neodchádza definitívne z tohto sveta, ale za určitých situácií je možné s ňou prísť do kontaktu. Najčastejšie išlo o kontakty zo strany človeka nechcené, náhodné situácie, ktoré nečakal. Výnimočne ide o skupinovú skúsenosť, spravidla je svedkom stretnutia jeden človek. Môže sa tak stať v čase zvláštnych sviatočných dní, cez výročie úmrtia známej osoby alebo za splnu mesiaca na miestach poznačených špecifickou udalosťou, ale aj na miestach a v čase, ktoré nijako nena-povedajú, že by sa na nich a počas nich mal stať človek svedkom nejakej zvláštnej udalosti.

Raz som išla sama zo zábavy, tuto u Ďuračkov bola krčma. No a išla som odtiaľ a sama o polnoci. To som viackrát takto chodievala v noci sama. Som sa nebála. Mesiac tak krásne svietil a ja som prišla hore tam k tej osade Ďuriškovia. Prídem hore na takú polianku a tam bolo také drevo. Na tom dreve som videla sedieť plno ľudí, jedného vedľa druhého. Tak ako vám hovorím. Mesiac krásne svietil. Oni tam v tichosti sedeli a nič nehovorili, ani sa nehýbali. Ja som sa im neprihovorila, ale som sa ani nezlakla. No už keď som prišla domov pred dvere, tak som odpadla cez prah. Mama sa ma spýtala, že čo mi je. A ja že mi je veľmi zle. A potom im poviedam za dva dni, že čo som videla. Oni tiež nevedeli, čo to je. Na druhý deň tam to drevo bolo, ale nikto tam už nebol. Ani žiadne stopy. Ono sa to kedysi tak vyprávalo, že to chodili duchovia. Kolkokrát vraveli, že to videli aj tú tetku nebohú. Jeden si viezol ku sebe ženu pôrodnú. To kedysi nebolo ako teraz, že nemocnica. Išiel na voze z Terchovej a z ničoho nič sa na tom voze zjavila tá žena. On sa jej stále pýtal, že čo ide aj ona s ním. Aj keď prišiel domov, tak že tá jeho žena už bola aj mŕtva aj s tým deckom.⁷³

To mi otec raz vraveli, že spal aj s mamou dole v tej chalupe na samote. Tak večer počúvali to rádio a vtedy, že krásne svietil ten mesiac, že bol spln. Oni tak spávali v tom rohu pri tom okne, tam pekne vidno do toho jarku. A že už tak driemali a ten otec hovoril, že naraz počul tam prísť auto. A on hovorí: „Do okna mi osvietilo a myslím si, panebože ako sa tí sem dostali, ani cesta upravená, kopec snehu, také sriene boli.“ A že to prišlo tam pod tú jabloň, tam sa to otočilo a počul zvonku dva hlasy a hovorili: „Poďme teda dovnútra.“ „Nie, ešte nie, lebo ona spí, ale ten druhý ešte nespí. Nechoďme, nechodíme dnu, lebo on ešte nespí!“ Tak pekne sa to auto aj vzalo odkiaľ prišlo, tam aj odišlo. A tak aj bolo. Mama už spala, ale on ešte nie. Ráno, keď sa išiel pozrieť von, ani čiariočky po aute nebolo. Veru je tak, že noc má svoju moc. Ja som sa tak už aj modlievala za to, a tej svätenej vody som vylievala okolo tej chalupy.

Asi štyri roky dozadu som sa takto pozerala cez okno a vidím, tam išla taká žena, XY⁷⁴ sa volala. Prešla cez jednu tyčku, cez druhú tyčku a keď prišla na tretiu, si hovorím: „Panebože, ved'ty si už zo tri roky mŕtva.“ Tak som vybehla vonku, ale sa ani nepozrela na mňa. Tak sa po-

zerala popod nohy, mala tričko s čiernym rukávom. Si myslím, asi sa nemá kto za teba pomodliť. To slnko svietilo, bolo sedem hodín a práve išli ľudia z kostola. Ja som to potom povedala susedke a tá mi hovorí: „Tak, už ste šťastná, keď ste ju videli.“ Ale že by som sa jej bála to nie.⁷⁵

Stretnutie s bytosťami z druhého sveta, démonickými postavami, sa považovalo za výnimočnú udalosť, ktorá sa stala výrazným prvkom v rozprávačskom repertoári.⁷⁶ O to viac sa však komunikovali príbehy, ktoré boli vnímané ako ojedinelé a boli dokladom nielen existencie druhého sveta, ale aj výstrahou pre tých, ktorí by sa snažili o kontakt s nimi. *Keďysi sme sedeli pri stole a sme si svietili sviečkou. Tak sme tak debatovali a len to svetlo tak zaplápolalo a ten Vinco hovorí: „Ak si tu duchu, tak sa ukáž.“ A veru, tá sviečka zhasla.*

Raz mi muž rozprával ako bol v chalupe s mládenkami. On driel a oni hrali karty. A škaredo rozprávali. A keď už prišla tá dvanásť hodina, zrazu im to svetlo zhaslo, sviečka sa im prehodila, strašné buchoty v tom pitvore a ten lipový kvet, čo cez deň zbierali bol poprilepovaný na povale. To bolo všetko poprilepované na povale. Ráno sa ich pýtal, čo robili. Oni, že hrali karty a nadávali. Jaj, to náš starký nemal rád, keď sa hrešilo. To preto sa stalo. To museli potom palicou zhadzovať z toho povala. Tam bolo všetko poprevracané v tom pitvore, aj tie fľaše s tým spáleným olejom porozbýjané. To bolo asi také varovanie, aby sa tam škaredo nevyprávalo.

To ako som sa ja večer pomodlila, keď zomrela, tak ešte som ju privolala, že by sa mi aspoň prisnila, že by som ju celú videla. Ja nemala už potom pokoja! Len tuto, v tamtej starej drevenej chyži, tam bývala taká stará babka, iba ona mi pomáhala... Boh mi vie znáť, čo mi ona všetkých do postele nakládla. Ale ja už taká bola, že som chodiť nevládala, čo som taká vychudnutá bola, bo celú noc len pri mne bola. Nedala mi pokoja! Aj rozprávala každý večer. Prvú noc sa mi len snívalo, že išla dolu. Že som ju provadila, keď išla z toho oblaka dolu na zem k svojmu hrobu. Potom už ku mne každé večere chodila. A raz večer ona prišla, stála napravo, otvorila dvere a tak pokývala a tak prstom na mňa: „Máš štestia, že si sebe dala tej rady, bo už si tu mala len jednu noc nocovať.“ Ja už som nevládala ani chodiť, každý sa len čudoval, čo sa so mnou deje, ja som nikomu nepovedala. Tá babka doniesla také črepy, svätenú vodu, uteráky, čo si do toho utiera farár ruky z fary, dejaké železá a Boh zná, čo všetko. To boli roky, to ja už neznám všetko. A potom sa mi už neshívala a nezjavovala až dovtedy, kým som mala prvú dcéru o dva roky. Ja som večer ležala tak na posteli a to moje malé sa hralo pri posteli. A ona prišla. Prešla cez mňa, taká studená bola a bere mi decko. A ja hutorím: „A vy čo mne moje decko berete. Tam máte svoje, prečo svoje decko neberiete, tam je na druhej posteli.“ Ale ona nič, začala mi z rúk brať to decko, aj decko začalo kričať a plakať a ja som velice plakala. Potom prišiel muž domov, zapol svetlo a vraví: „Čo ti je?“ „Mama prišla za deckom.“ „A kde je? Už odišla?“ A keď zasvietil svetlo, už ju nebolo vidno.⁷⁷

V niektorých prípadoch nemuselo ísť o priamy kontakt s mŕtvym, ktorý sa vracia k svojim blízkym, podobne ťaživé situácie mohli nastať, ak sa niekomu s mŕtvym neustále snívalo. Verilo sa, že je potrebné zistiť, čo dotýčný chce a žiada, a poskytnúť mu to. Podobných výpovedí sme zaznamenali niekoľko, známe sú aj za hranicami Slovenska.⁷⁸

Záver

Dôležité pri našom výskume nebolo len to, čo sa v rámci poverového rozprávania ešte stále hovorí, čo je náplňou týchto naratívov, ale i to, akým spôsobom rozprávač predkladá svoj príbeh. Zmysel pre dramatickosť prednesu a emocionálnosť sa ukázali ako výrazné a dôležité súčasti prezentovania takéhoto druhu textov. Osobné zaujatie, zainteresovanosť a presvedčenie o pravdivosti či dôveryhodnosti primárneho zdroja dodávajú uvedenému typu repertoáru atraktivitu a vzbudzujú záujem do súčasných dní. Osobnosť rozprávača je tiež dôležitým prvkom pri vťahnutí poslucháča do deja. Spôsob, akým vie navodiť správnu

atmosféru alebo ako atmosféru využije vo svoj prospech, pomáha sústredene vnímať hovorené slovo. Pri terénnom výskume sme sa stretli so situáciami, keď respondent odmietol rozprávať a vyhradil si na rozhovor večerné alebo aspoň popoludňajšie hodiny po práci, vždy sa odvíjal vtedy, keď ho nerušili žiadne iné aktivity. K téme sa nedostávali respondenti priamo, ale príbehu predchádzal neformálny rozhovor. Informátori ťažšie reagovali na priamu výzvu, nevedeli si spomenúť na „nič zaujímavé“, prípadne, ak aj začali, tému rýchlo ukončili, že sú to len nepodložené reči. Spontánna rozprávačská situácia sa ukázala ako nevyhnutná pre adekvátne prerozprávanie udalosti, ktoré, ako hovorí Milan Leščák, žije naplno a reálne len vo svojom konkrétnom znení, ktoré jej dáva osobný výkon interpreta na určitom mieste a v určitom okamihu. Námety poverového rozprávania sú dané rôznymi faktormi: preferenciami rozprávača, aj jeho hodnotovým systémom a názorom na svet, dôležité je aj jeho náboženské presvedčenie. Samozrejme, poverové rozprávanie sa orientuje na mimoriadne udalosti, ktoré nie sú bežnou súčasťou života ľudí, vychádza zo stretnutia sveta reálneho a ireálneho. Dej sa odohráva v zvláštnom čase a priestore, o polnoci, za splnu mesiaca, počas Jánskej noci, na Veľký piatok, na krížnych cestách, na cintoríne... Záujem o túto tému nie je daný aktuálnosťou témy, príbehy prechádzajú z generácie na generáciu a respondenti ich znalosť vnímajú ako osobné dedičstvo po predkoch.

Záujem o skúmanie poverového rozprávania neutícha od počiatkov prvých zberov folklórneho materiálu. Napriek moralizovaniu, snahám vytlačiť poverové predstavy zo života ľudí vzdelaním a osvetovou činnosťou ich stále nachádzame ako súčasť rozprávačského repertoáru. Tematicky sa orientujú na otázky, ktoré zaujímajú aj súčasného človeka, hovoria o existencii života po smrti, o možnom návrate zo záhrobia, komunikácii s mŕtvymi, o ľuďoch s mimoriadnymi schopnosťami. Niektoré oblasti rozprávania sa zmenšujú, ľudia žijúci v mestách dnes už nehovoria o svetlonosoch, raráškoch ani vodníkoch, avšak na vidieku príbehy, v ktorých vystupujú tieto tajomné postavy, evidujeme. Stále prežívajú rozprávania, ktoré obsahujú archaické prvky, odvolávajú sa na démonické bytosti a kontakt človeka s nimi. Aj dnes zaujmú tie, ktoré hovoria o sviatkoch a poverách, ktoré sa na nich viazali, o veštení, dobrých a zlých znameniach, bosorkách a ich živote a pôsobení. V uvedenom texte sme sa snažili poukázať práve na tento rozmer, na spôsoby hovorenia na uvedenú tému a námety poverového rozprávania, ktoré i dnes je dôležitou zložkou rozprávačského repertoáru ľudí, dokonca často i tých, ktorí sa voči viere v nadprirodzeno tohto charakteru striktne negatívne vymedzujú. Tento postoj vhodnými slovami charakterizuje respondentka, 23ročná študentka VŠ, ktorá celý život prežila v hlavnom meste Slovenska, bez vierovyznania: *Ja som na také veci nikdy neverila, nikdy. Ale keď som tam bola, v tej drevenici, bez električky a vonku bola tá víchrica a praskali stromy a vypadla električka na celú noc... Vtedy, ti poviem, vtedy som uverila všetkému.*

Stav a perspektívy etnolingvistického výskumu na Slovensku // State and Prospect of Ethnolinguistic Research in Slovakia. Evidenčné číslo projektu: VEGA 2/0045/2017-2020.

Poznámky:

- 1 B u ž e k o v á, Tatiana. *Nepriateľ zvnútra: nadprirodzená hrozba v ľudskej podobe*. Bratislava: Veda, 2009, s. 11.
- 2 H o l u b y, Jozef Ludovít. *Národopisné práce*. Mjartan, Ján, zost. Bratislava Slovenská akadémia vied, 1958, s. 209–291.
- 3 Postupne sa vo väčšej miere vedci vyjadrovali aj k významu povier a poverového rozprávania v živote ľudí a podobne ako J. L. Holuby kritizovali ich neprogresívny charakter. Kritické názory

- prezentuje aj P. Michalko v diele *Rozmlúvaní učitele s niekoľika sedláky o škodlivosti pověry při obecném lidu panující z roku 1802. Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska*. Bratislava: Veda, 1995, s. 68.
- 4 D o b š i n s k ý, Pavol. *Sborník slovenských národných piesní, povestí, přísloví, porekadiel, hádok, hier, obyčejov a povier*. Turč. Sv. Martin: Matica slovenská, 1874.
  - 5 M e l i c h e r č í k, Andrej. Slovenský folklór. In: Melicherčík, Andrej et al. *Slovenská vlastiveda. Diel 2*. Bratislava: Slovenská akadémia vied a umení, 1943, s. 299.
  - 6 S p e s z, Alexander. *Psychológia slovenských ľudových povier*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1944. 98 s.
  - 7 H a l e č k a, Tibor. *Povery na Slovensku a ich pôvod*. Bratislava: Osveta, 1961. 150 s.
  - 8 K o v á č, Milan, ed. *Zlatý baran: príbehy ľudovej viery a mágie spod hory Radzim*. Brdárka: Radzim, 2004. 191 s. Okrem už uvedených vedcov treba spomenúť aj Milana Leščáka, Vieru Gašparíkovú, Jána Michálka, Evu Krekovičovú, Hanu Hlôškovú či Máriu Kosovú, ktorí svojimi štúdiami prispeli k porozumeniu poverovému rozprávaniu ako významnej zložke ústnej tradície. Podrobný prehľad záujmu o skúmanú problematiku je možné nájsť v diele Tatiany Bužekovej. B u ž e k o v á, Tatiana. c. d., s. 4–14.
  - 9 B u ž e k o v á, Tatiana, J e r o t i j e v i č, Danijela a K a n o v s k ý, Martin. *Kognitívne vysvetlenie magických predstáv a praktík*. Bratislava: Eterna Press: Ústav etnológie SAV, 2011. 129 s.
  - 10 B o c á n o v á, Martina. Smrť ako téma etnologického výskumu: kontakt mŕtvych so živými v kontexte predstáv o smrti v súčasnosti. *Slovácko* 58, 2016, s. 69–82.
  - 11 G a š p a r í k o v á, Viera, ed. *Slovenská ľudová próza a jej súčasné vývinové tendencie*. Bratislava: Národopisný ústav SAV, 1986. 359 s.
  - 12 L e š č á k, Milan a S i r o v á t k a, Oldřich. *Folklór a folkloristika: (o ľudovej slovesnosti)*. Bratislava: Smena, 1982, s. 190–191. Podobne Andrej Melicherčík píše v Chrestomatii slovenského folklóru o ich postupnom zániku pod vplyvom vzdelania a osvety. M e l i c h e r č í k, Andrej. *Slovenský folklór: chrestomatia*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1959, s. 174–177.
  - 13 L e š č á k Milan. *Úvod do folkloristiky [Svedkovia minulosti]*. Bratislava: Národné osvetové centrum, 2006. 111 s.
  - 14 Tamtiež, s. 78.
  - 15 Príkladom sú aj práce Tatiany Bužekovej koncipované na základe materiálov získaných na Slovensku, ale aj publikácia Dagmar Dobšovičovej Pintírovej z oblasti Moravských Kopaníc. Tá je síce v prvom rade zameraná na žitkovské bohyne, ale je možné v nej nájsť informácie k poverovým predstávam v lokalite v širšom časovom odstupe. Podobne tak potvrdzujú túto skutočnosť početné materiály z terénnych výskumov, ktoré sa nachádzajú predovšetkým v archívoch univerzít. B u ž e k o v á, Tatiana. *Za horama, za vodú--: ľudové rozprávania z obce Závod*. Senica: Ústav etnológie SAV, 2007. 112 s. D o b š o v i č o v á P i n t í ř o v á, Dagmar. *Žitkovské bohyne: lidová magie na Moravských Kopanických*. Brno: Masarykova univerzita, 2016. 137 s.
  - 16 L e š č á k, Milan a S i r o v á t k a, Oldřich. c. d., s. 190.
  - 17 Terénny výskum sa konal v obci Dačov Lom v roku 2008 a rozprávanie bolo známe vo všetkých generáciách opýtaných, v staršej, strednej i mladej. Citácia Milana Leščáka pochádza z terénneho výskumu, ktorý sa konal pred rokom 1982, kedy vychádza jeho publikácia. L e š č á k, Milan a S i r o v á t k a, Oldřich. c. d.
  - 18 Predstavitelia najstaršej generácie prezentovali rozprávanie ako príbeh, ktorý sa prirodzene viaže k rozprávaniu o obci, predstavitelia najmladšej generácie rozprávanie poznali, mali však skôr tendenciu zvyrazňovať prvok nadprirodzenosti v téme alebo naopak hovorili o ňom žartovne.
  - 19 K i l i á n o v á, Gabriela. Formovanie repertoáru ľudového rozprávača. *Národopisné informácie* 3/1981, s. 82–86.
  - 20 P o s p í š i l o v á, Jana, ed. *To sem čula na vlastní oči--: tradiční vyprávění na nedašovském Závrší*. Valašské Klobouky: Muzejní společnost ve Valašských Kloboukách ve spolupráci s Etnologickým ústavem AV ČR, pracoviště Brno, 2014, s. 81. Ak používame na doplnenie textu informácie, ktoré sú publikované knižne a je možné si prehovor samostatne dohľadať, nevypisujeme ho do textu, ale používame len odkaz na zdroj.
  - 21 Respondentka 1941, Biely Kostol.

- 22 Respondentka 1942, Biely Kostol. Rozprávačka hovorí o časoch svojho detstva v polovici 20. storočia.
- 23 Respondentka 1943, Terchová.
- 24 Respondentka 1935, Terchová.
- 25 S i r o v á t k a, Oldřich. *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*. Brno: Ústav pro etnografi a folkloristiku Akademie věd České republiky, 1998, s. 65–75.
- 26 F i l o v á, Božena a kol. *Slovensko [Diel 3], Lud, časť 2*. Bratislava Obzor, 1975, s. 1047. V citovanom diele sa predpokladá, že sa ich funkcia mení časom na zábavnú, nie je to však tak bezvýhradne.
- 27 B o c á n o v á, Martina. c. d., s. 69–82.
- 28 L e š č á k, Milan a S i r o v á t k a, Oldřich. c. d., s. 189–190. M e l i c h e r č í k, Andrej. *Slovenský folklór: chrestomatia*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1959, s. 174–175.
- 29 S i r o v á t k a, Oldřich. Úloha interpretace ve folkloru. *Slovenský národopis* 23, 1975, s. 41–53.
- 30 Terénny výskum prebiehal v obci Terchová a prilahlých osadách a tiež v obciach na západnom Slovensku. Výpovede informátorov pochádzajú z výskumov autorky a Petra Malíka, taktiež v práci využívame publikácie Tatiany Bužekovej a Jany Pospíšilovej. Terénny výskum prebiehal v rokoch 2005 až 2017.
- 31 V mnohých prípadoch paradoxne bolo uľahčujúcim momentom práve to, že výskumník bola osoba, ktorá sa v živote respondenta vyskytla na krátky čas a potom z neho odišla. Otázka dôvery však bola veľmi dôležitá.
- 32 K o l e č á n y i, Mária. Nositelia ústnej prozaickej tradície. In: *Národopisný sborník: časopis Národopisného odboru Matice slovenskej* 8, 1947, č. 4, s. 221–231.
- 33 K takým zaraďujeme napríklad strídžie dni v adventnom období, Vianoce, sviatok sv. Jána, Turíce, Dušičky a iné.
- 34 Napríklad M i c h á l e k, Ján, ed. *Na križných cestách: Poverové rozprávanie slovenského ľudu*. Bratislava: Tatran, 1991. 156 s.
- 35 L e š č á k, Milan. *Pramene k obyčajovej tradícii a sviatkovaniu na Slovensku na konci 20. storočia (1)*. Bratislava Prebudená pieseň – združenie, 2005. 318 s.
- 36 Respondentka 1943, Terchová.
- 37 Respondentka 1953, Terchová.
- 38 Respondentka 1933, Terchová.
- 39 Respondentka 1941, Terchová.
- 40 F e g l o v á, Viera a L e š č á k, Milan, eds. *Pramene k tradičnej duchovnej kultúre Slovenska: obrady, zvyky, povery – 1939*. Bratislava: Prebudená pieseň, 1995, s. 149–178.
- 41 Respondentka 1943, Terchová.
- 42 Napríklad pri liečebných úkonoch a poverových predstáv, ktoré sa viazali na jednotlivé fázy poľnohospodárskych prác rovnako ako na život, prosperitu a úžitkovosť hospodárskych zvierat. M a r e c, Jozef. *Tradičné liečiteľstvo a ľudová mágia na horných Kysuciach*. Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej, 2011, s. 349–350.
- 43 Tamtiež, s. 349–362.
- 44 Respondentka 1941, Terchová.
- 45 Zbenka – maselnica.
- 46 Respondentka 1941, Terchová.
- 47 Respondentka 1938, Terchová.
- 48 Na tomto mieste je vhodné poukázať na skutočnosť, že viera v bosorky a ich pôsobenie do súčasnosti úplne nevymizla. Táto téma je súčasťou rôznych naratívnych podaní, v aktívnom repertoári sa nachádzajú síce hlavne u najstaršej generácie, avšak znalosť o téme (môžeme sa stretnúť s náhradnou „modernejšou“ terminológiou) sme evidovali naprieč všetkými generáciami. Podobne napríklad: K r e k o v i č o v á, Eva. Reflexia bosorky vo folklórnych žánroch a kolektívna pamäť. In: Hlôšková, Hana, ed. *Folklór v kontextoch: zborník príspevkov k jubileu Ľubice Droppovej*. Bratislava: Ústav etnológie SAV, 2005, s. 53–64.
- 49 Respondentka 1935, Terchová.
- 50 Respondentka 1935, Terchová.

- 51 Respondentka 1942, Biely Kostol.
- 52 Z a j o n c, Juraj. Strigy, bosorky, bohyně a iné ženy, ktoré „vedia.“ (etnologické paralely slovenského materiálu). In: Hlôšková, Hana a Leščák, Milan, eds. *Žena z pohľadu etnológie*. Bratislava: Matičné združenie priaznivcov ľudovej kultúry Prebudená pieseň, 1998, s. 37–47.
- 53 Pigľajz – žehlička.
- 54 Respondentka 1935, Terchová.
- 55 Viacero príkladov nájdeme roztrúsených v rôznych publikáciách. Spoločná je pre nich obava z osôb, ktoré dokážu podľa ľudových predstáv a viery spolupracovať s nadprirodzenými silami, uškodiť človeku rôznym spôsobom. Ľudia sa im, pokiaľ to bolo možné, vyhýbali, komunikovali s nimi opatrne, poskytli im iba nutnú pomoc ako svojim susedom či rodine, nechceli si od nich nič zobrať. B u ž e k o v á, Tatiana. *Za horama, za vodú--: ľudové rozprávania z obce Závod*. Senica: Ústav etnológie SAV, 2007, s. 64–67. Využívanie nadprirodzených kontaktov a schopností sa vnímalo ako negatívne a verilo sa, že takéto správanie zasluži trest. B u ž e k o v á, Tatiana, J e r o t i j e v i č, Danijela a K a n o v s k ý, Martin. c. d., s. 62–66.
- 56 Respondent 1925, Snina.
- 57 Respondenti uvádzajú, že v minulosti si mohli duše odpýkať svoj trest nielen v očistci, ale aj na zemi. Na túto formu trestu používajú slovné spojenie „pokutovať sa“. Podľa ich predstáv v súčasnosti je situácia iná, lebo sa viac slúžia sv. omše za zomrelých a tiež sa viac ľudia modlia za duše v očistci.
- 58 C i b u l o v á, Tatiana. Svetlonos. In: Botík, Ján, ed. et al. *Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska*. Bratislava: Veda, 1995, s. 222.
- 59 Respondent 1942, Biely Kostol.
- 60 Respondentka 1941, Terchová.
- 61 Respondentka 1943, Terchová.
- 62 Podobné predstavy nachádzame aj v slovenských ľudových rozprávkach. B o c á n o v á, Martina. Prechodové rituály v slovenskej čarodejnej rozprávke. *Slovenský národopis* 48, 2000, č. 2, s. 195–205.
- 63 S o b o t k a, Primus. *Rostlinstvo a jeho význam v národných písniach, povestech, bájích, obrádkoch a povrákach slovanských: příspěvek k slovanské symbolice*. V Praze: Nákladem Matice české, 1879. 344 s. Novočeská bibliothéka; č. 22. Spisů musejních; č. 147.
- 64 Respondentka 1933, Terchová.
- 65 Respondentka 1935, Terchová.
- 66 Respondent 1968, Terchová.
- 67 C a s s i e r, Ernest. *Filosofie symbolických forem. II, Mytické myšlení*. Praha OIKOYMENH, 1996, s. 47–82. K i l i á n o v á, Gabriela. Predstava o postave smrti. Štúdium kultúrneho javu v slovenskej a nemeckej jazykovej skupine na Slovensku. *Slovenský národopis* 61, 2013, č. 2, s. 125–141.
- 68 P o s p í š i l o v á, Jana. c. d., s. 39, 47 a na iných miestach.
- 69 Respondentka 1925, Biely Kostol.
- 70 Respondentka 1935, Terchová.
- 71 Respondentka 1935, Terchová.
- 72 Respondentka 1933, Terchová.
- 73 Respondentka 1941, Terchová.
- 74 Použité meno v texte neuvádzame.
- 75 Respondentka 1935, Terchová.
- 76 O „mátožení“ tiež: P o s p í š i l o v á, Jana. c. d., s. 76–78.
- 77 Respondentka 1929, Nechválova Polianka.
- 78 P o s p í š i l o v á, Jana. c. d., s. 75–76.

Literatúra:

- B o c á n o v á, Martina. Prechodové rituály v slovenskej čarodejnej rozprávke. *Slovenský národopis* 48, 2000, č. 2, s. 195–205.
- B o c á n o v á, Martina. Smrť ako téma etnologického výskumu: kontakt mŕtvych so živými v kontexte predstáv o smrti v súčasnosti. *Slovácko* 58, 2016, s. 69–82.

- B o t í k, Ján, ed. et al. *Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska*. Bratislava: Veda, 1995. 2 sv.
- B u ť e k o v á, Tatiana. *Za horama, za vodú--: ľudové rozprávania z obce Závod*. Senica: Ústav etnológie SAV, 2007. 112 s.
- B u ť e k o v á, Tatiana. *Nepriateľ zvnútra: nadprirodzená hrozba v ľudskej podobe*. Bratislava: Veda, 2009. 144 s.
- B u ť e k o v á, Tatiana, J e r o t i j e v i č, Danijela a K a n o v s k ý, Martin. *Kognitívne vysvetlenie magických predstáv a praktík*. Bratislava: Eterna Press: Ústav etnológie SAV, 2011. 129 s.
- C a s s i e r, Ernest. *Filosofie symbolických forem. II, Mytické myšlení*. Praha OIKOYMENH, 1996. 299 s.
- D o b š i n s k ý, Pavol. *Sborník slovenských národných piesní, povestí, prísloví, porekadiel, hádok, hier, obyčajov a povier*. Turč. Sv. Martin: Matica slovenská, 1874.
- D o b š o v i č o v á P i n t í ř o v á, Dagmar. *Žitkovské bohyně: lidová magie na Moravských Kopanických*. Brno: Masarykova univerzita, 2016. 137 s.
- F e g l o v á, Viera a L e š č á k, Milan, eds. *Pramene k tradičnej duchovnej kultúre Slovenska: obrady, zvyky, povery – 1939*. Bratislava: Prebudená pieseň, 1995. 284 s.
- F i l o v á, Božena a kol. *Slovensko [Diel 3], Lud, časť 2*. Bratislava Obzor, 1975. 733–1217 s.
- G a š p a r í k o v á, Viera, ed. *Slovenská ľudová próza a jej súčasné vývinové tendencie*. Bratislava: Národopisný ústav SAV, 1986. 359 s.
- H a l e č k a, Tibor. *Povery na Slovensku a ich pôvod*. Bratislava: Osveta, 1961. 150 s.
- H l o š k o v á, Hana, ed. *Folklor v kontextoch: zborník príspevkov k jubileu Lubice Droppovej*. Bratislava: Ústav etnológie SAV, 2005. 215 s. Etnologické štúdie; 12.
- H l o š k o v á, Hana a L e š č á k, Milan, eds. *Žena z pohľadu etnológie*. Bratislava: Matičné združenie priaznivcov ľudovej kultúry Prebudená pieseň, 1998. 180 s.
- H o l u b y, Jozef Ludovít. *Národopisné práce*. Mjartan, Ján, zost. Bratislava Slovenská akadémia vied, 1958. 543 s.
- K i l i á n o v á, Gabriela. Formovanie repertoáru ľudového rozprávača. *Národopisné informácie* 3/1981, s. 82–86.
- K i l i á n o v á, Gabriela. Predstava o postave smrti. Štúdium kultúrneho javu v slovenskej a nemeckej jazykovej skupine na Slovensku. *Slovenský národopis* 61, 2013, č. 2, s. 125–141.
- K o l e č á n y i, Mária. Nositelia ústnej prozaickej tradície. In: *Národopisný zborník: časopis Národopisného odboru Matice slovenskej* 8, 1947, č. 4, s. 221–231.
- K o v á č, Milan, ed. *Zlatý baran: príbehy ľudovej viery a mágie spod hory Radzim*. Brdárka: Radzim, 2004. 191 s.
- L e š č á k, Milan. *Pramene k obyčajovej tradícii a sviatkovaniu na Slovensku na konci 20. storočia (1)*. Bratislava Prebudená pieseň – združenie, 2005. 318 s.
- L e š č á k Milan. *Úvod do folkloristiky [Svedkovia minulosti]*. Bratislava: Národné osvetové centrum, 2006. 111 s.
- L e š č á k, Milan a S i r o v á t k a, Oldřich. *Folklor a folkloristika: (o ľudovej slovesnosti)*. Bratislava: Smena, 1982. 263 s.
- M a r e c, Jozef. *Tradičné liečiteľstvo a ľudová mágia na horných Kysuciach*. Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej, 2011. 395 s.
- M e l i c h e r č í k, Andrej et al. *Slovenská vlastiveda. Diel 2*. Bratislava: Slovenská akadémia vied a umení, 1943. 462 s.
- M e l i c h e r č í k, Andrej. *Slovenský folklor: chrestomatia*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1959. 790 s. Práce Národopisného ústavu Slovenskej akadémie vied; zväzok 11.
- M i c h á l e k, Ján, ed. *Na krížnych cestách: Poverové rozprávania slovenského ľudu*. Bratislava: Tatran, 1991. 156 s.
- P o s p í š i l o v á, Jana, ed. *To sem čula na vlastní oči--: tradiční vyprávění na nedašovském Závřší*. Valašské Klobouky: Muzejní společnost ve Valašských Kloboukách ve spolupráci s Etnologickým ústavem AV ČR, pracoviště Brno, 2014. 336 s.
- S i r o v á t k a, Oldřich. Úloha interpretace ve folkloru. *Slovenský národopis* 23, 1975, s. 41–53.
- S i r o v á t k a, Oldřich. *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*. Brno: Ústav pro etnografi a folkloristiku Akademie věd České republiky, 1998. 183 s.

- S o b o t k a, Primus. *Rostlinstvo a jeho význam v národních písních, pověstech, bájích, obřadech a pověrách slovanských: příspěvek k slovanské symbolice*. V Praze: Nákladem Matice české, 1879. 344 s. Novočeská bibliothéka; č. 22. Spisů musejních; č. 147.
- S p e s z, Alexander. *Psychológia slovenských ľudových povier*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1944. 98 s.

---

*PhDr. Martina B o c á n o v á, Ph.D. (n. 1973), odborná asistentka na Katedre etnológie a mimo-
európskych štúdií Filozofickej fakulte Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Venuje sa výskumu
v oblasti duchovnej kultúry, symboliky, folkloristiky, etnolingvistiky, európskeho folklóru a urbánnej etno-
lógie. Od roku 2014 je predsedníčkou Národopisnej spoločnosti Slovenska.*

Current Shapes of Some Superstition Ideas in Slovakia

A b s t r a c t

The study deals with superstitious narratives and their current shapes in Slovakia and in Moravian-Slovak border areas. It points out the topicality as well as vitality of the genre of folk art despite the ongoing secularization of the society and supposed withdrawal caused by a higher level of education of people. The study reveals essential motifs of the narratives and characters from the other world based not only on people's ideas about the world, but, in this case on people's ideas of a possible encounter with the other world. The study focuses not only on the contents of the narratives but also on the ways of narration connected with the above-mentioned motifs through which the narrator achieves an emotional captivation, and which are supposed to induce the credibility of the story.

Heutige Gestalt einiger abergläubischer Vorstellungen in der Slowakei

Z u s a m m e n f a s s u n g

Die Studie befasst sich mit abergläubischen Erzählungen und deren Formen in unserer Zeit in der Slowakei und im slowakisch-mährischen Grenzland. Sie verweist auf die Aktualität und Vitalität dieses Folkloregenres trotz der fortschreitenden Säkularisierung der Gesellschaft und dessen anzunehmenden Rückgangs aufgrund des höheren Bildungsgrades der Menschen. Der Text bringt die Schwerpunkt motive der Narrative und Gestalten aus einer anderen Welt näher, die nicht nur von den volkstümlichen Vorstellungen über die Welt ausgehen, sondern in diesem Fall von den volkstümlichen Vorstellungen über mögliche Kontakte mit einem Jenseits. In der Arbeit konzentrieren wir uns nicht nur auf den Inhalt der Erzählungen, sondern auch auf die an die genannten Motive gebundenen Erzählweisen, mit denen der Erzähler eine emotionelle Stellungnahme erzielt und die die Geschichte glaubwürdig erscheinen lassen sollen.